
Pelgrimage en geestelijke verzorging

Nieuwe spontaniteit en ervaarbare metaforen

Eraan beginnen is vaak het moeilijkste van pelgrimeren. Afschrikwekkend toch, die beelden van sobere overnachtingen, pelgrims met enorme voetblaren waar elke handpleister te klein voor is of pelgrims die verdrukt worden in grote groepen medepelgrims? Op voorhand willen we graag weten wat er voor ons in zit als we aan een dergelijke reis beginnen. In dit artikel wordt de waarde van een christelijke bedevaart voor geestelijk verzorgers toegelicht met voorbeelden uit de literatuur en gerelateerd aan de eigen ervaring van de auteur.

Claudia Hoekx

WIE WIL WETEN WAT DE DOORWERKING is van een pelgrimsreis, moet eerst weten wat pelgrimeren is. Maar de essentie van een bedevaartreis is niet gemakkelijk onder woorden te brengen. Er is

weinig diepgaande literatuur over pelgrimeren. De meeste boeken die over pelgrimage verschijnen zijn persoonlijke verslagen. Cees Nooteboom (2013) beschrijft bijvoorbeeld zijn reis naar de 33 tempels van Kyoto, terwijl andere auteurs zoals Juan Vidal (1996) zich beperken tot pelgrimage in de christelijke traditie. Binnen die traditie zijn vele bestemmingen; auteurs vertellen over pelgrimage naar onder andere Lourdes, Jeruzalem, Rome of Santiago. Globaal zijn er twee typen bedevaartsoorden, die van de plaats (zoals Lourdes) en die van de weg, waarbij de reis erheen belangrijker is dan de plaats zelf. In dit artikel richt ik me vooral op de bedevaart naar Santiago de Compostela, ook wel 'de weg van de sterren' genoemd, of voor wie doorloopt naar Finisterre: 'de weg naar het einde van de wereld'. De 'Camino' naar Santiago heb ik in 2009 zelf gelopen. Wie over deze pelgrimsweg literatuur zoekt, kan terecht bij de mediatheek van het Nederlandse genootschap van Sint Jacob.

Essentie van bedevaart

Er bestaan enkele wetenschappelijke studies over pelgrimeren, zoals van Eveline Albers-van Erkelens (2007). Zij stelt dat door langdurig en intensief bewegen, zoals dat op een

bedevaartreis gebeurt, een heilige kracht wordt losgemaakt die voor genezing kan zorgen. Gezien door de ogen van een ervaringsdeskundige is dit misschien niet het gehele verhaal. Mijns inziens staat niet het lopen of fietsen van bijvoorbeeld 800 km centraal, maar het vinden van je eigen ritme of tred. Bij dergelijke lange afstanden is het kwalitatief lopen of fietsen een hele kunst. Te snel of te langzaam bewegen put uit, terwijl het trouw blijven aan je eigen ritme garandeert dat de fysieke inspanning minimaal energie vereist. Medepelgrims die te langzaam bewegen moet je passeren, en anderen die voor jouw ritme te snel gaan niet proberen bij te houden. In de *refugios* (Spaanse herbergen speciaal voor pelgrims) komt iedereen weer samen, zodat de soci-

ale dimensie weer volop kan floreren. De studie van pelgrimsliteratuur maakt vooral duidelijk dat elke auteur de essentie van een bedevaartreis op zijn of haar manier beleeft. Blijkbaar kan er helemaal niet gesproken worden van 'de' essentie van een bedevaartreis, noch van 'de' opbrengst. Opvallend in de pelgrimsliteratuur is dat telkens andere invalshoeken worden gekozen. Zo laat Kazuyoski Nomachi (2005) in zijn boek vooral zien wat pelgrimage is; de beelden spreken voor zich. De commissie pelgrimage Nijmegen bracht een boek uit getiteld *Met andere ogen kijken* (2003), wat duidt op de verandering die een pelgrimage teweeg kan brengen. Henri Nouwen (2004) beschouwt pelgrimage vooral als een zoektocht waarbij hij de lijfelijke kant van het pelgrimeren

onbesproken laat en zich richt op pelgrimage als een zoektocht naar een spirituele manier van leven.

Nieuwe spontaniteit

Zoveel auteurs, zoveel invalshoeken en ervaringen. Wat kunnen geestelijk verzorgers daar nu mee? Vanuit mijn eigen ervaringen bespreek ik twee praktische mogelijkheden. Op een bedevaartreis naar Santiago kun je – vooral in het Spaanse traject – geen plaats reserveren voor een overnachting. De bedoeling is dat je 's ochtends aan de wandeling begint en dan aan het einde van de middag bepaalt waar je gaat overnachten. Er zijn voldoende *refugios* langs de weg en er is meestal plaats. Deze ongestructureerde manier van reizen gaat geheel in tegen onze huidige manier van leven in de Westerse maatschappij. Het is ongebruikelijk om zonder vooropgesteld plan ergens aan te beginnen en ook om niet op voorhand een beeld van mogelijke resultaten te hebben. Door echter een tijdje wel op deze manier te leven, zoals tijdens dit type pelgrimsreis gebeurt, opent een mens zich voor wat ik noem 'nieuwe spontaniteit'. Bij afwezigheid van een planning ontstaan spontaan inzichten en handelingen die anders nooit hadden kunnen plaatsvinden. Het gaat om durven ervaren zonder een vooropgezet plan. We zouden tegenwoordig zeggen: buiten je

Door zonder vast plan te reizen ontstaat ruimte voor 'nieuwe spontaniteit'

comfortzone treden. Bijvoorbeeld het bezoeken van een Mariakapel die iets van de route aflight wordt pas mogelijk als de pelgrim in kwestie niet het plan heeft om zo snel mogelijk de route te lopen. Wie geen plan heeft, staat meer open voor wat zich op het moment aandient. Vaak worden alternatieve mogelijkheden over het hoofd gezien wanneer men de route in vooraf bepaalde etappes wil lopen. Als geestelijk verzorger kun je door het ondernemen van een bedevaartreis

nieuwe mogelijkheden gaan zien die je in de context van een georganiseerde maatschappij nooit zou opmerken.

Een traject tot een goed einde brengen

Een andere, heel praktische toepassing van een bedevaartreis naar Santiago is mijns inziens dat de ervaringen onderweg gebruikt kunnen worden als metafoor in gesprek met anderen. Rob de Best spreekt op zijn website over de Camino als een 'ervaarbare metafoor' in een context van innovatie- en verandertrajecten. Voor De Best maakte het wandelen van de Camino vooral duidelijk dat het wandelproces belangrijker is dan het doel: de aankomst in de kathedraal van Santiago. Voor het bereiken van het einddoel is wilskracht nodig, en verder moet een mens over voldoende vaardigheden beschikken. Daarbij zijn er in elk proces valkuilen en hindernissen die genomen moeten worden en waar soms vooraf over nagedacht en op geanticipeerd kan worden. De ware obstakels liggen eerder in de binnenwereld dan daarbuiten.

Toegepast op de beroepspraktijk van de geestelijk verzorger: in gesprekken komt vaak naar voren dat mensen teveel gefocust zijn op een einddoel in plaats van het proces dat hen naar het einddoel toe leidt. De angst voor de dood kan bijvoorbeeld het voluit durven leven teniet doen. Iemand kan een slecht zicht hebben op het eigen kunnen – de vaardigheden en capaciteiten – of over te weinig wilskracht beschikken om de 'levensweg' te gaan. Wie als geestelijk verzorger iemand mag begeleiden die met zichzelf in het reine dient te komen, kan de metafoor van 'berg op, berg af' gebruiken en het belang van verfrissend water onderweg dat ons voedt en reinigt. De valkuilen van de levensweg zijn vergelijkbaar met die van de Camino; het weer kan tegen zitten, men kan fysiek en mentaal niet sterk genoeg zijn, vrienden ontberen, of inschattingfouten maken zoals: de berg was hoger en het traject langer dan ik had verwacht.

Hoop op hoop

Wat veelal niet besproken wordt maar wat ik hier wel aan de orde stel, is dat de Camino lopen niet vergelijkbaar is met bijvoorbeeld een gewoon wandelreisje door de Pyreneeën. Wie de Camino doet, voelt dat hij of zij zich op een oude religieuze route bevindt en veelal gedragen wordt door het hogere. Vooral wanneer het door de ruige en uitgestrekte natuurzones gaat, ervaart de mens dat hij of zij in essentie niet alleen op weg is. Naast het afzien onderweg bestaat er een belofte van hoop. Op een bedevaartreis kunnen onze gebeden verhoord worden; er

Ervaringen van het onderweg zijn gebruiken als metafoor voor gespreksvoering

is hoop op een handreiking van het hogere. Als mensen mogen wij fouten maken en tekortkomingen hebben, maar omdat het goddelijke ons aanstuurt, zoals wij geloven, is er ook hoop op steun. In de gesprekken die een geestelijk verzorger voert staat maar al te vaak die onuitgesproken 'hoop op hoop' centraal. Rob de Best beschrijft de aankomst in Santiago zo treffend dat ik hem hierin citeer: 'En dan, op een dag, op een tijd, loop je de treden van de kathedraal op en ga je naar binnen. Het besef dat je er bent geeft een onbeschrijflijk gevoel en alle pijn en alle ontberingen die je hebt meegemaakt, ben je op slag vergeten.' Hoop en het inzicht dat de elende waarin wij als mensen kunnen verkeren soms ook oplosbaar is, geven energie om door te gaan.

Overtuigend

Wie de Camino zelf gelopen heeft, kan vanuit die ervaring mensen overtuigend bijstaan. Een ervaring die je niet uit boeken kunt opdoen. In de christelijke traditie is het doen van een bedevaart een optie

en geen verplichting. Het wordt gezien als één van de drie manieren waarop men tot Godskennis kan komen, naast bidden en het lezen van heilige geschriften. Maar hoe vrijblijvend is een bedevaartreis, als alle bedevaartgangers die ik ken kunnen getuigen van een heilzame ervaring? Het onderweg zijn, de reis durven aangaan en de min of meer verplichte soberheid onderweg, bewerkstelligt ontwikkeling en inzichten als: minder ballast is meer kwaliteit van leven. Wat je ook kunt ervaren en leren van een bedevaartreis is dat er geen eenduidig en eensluidend boek over pelgrimeren bestaat waarin de essentie verwoord wordt. Nergens krijg je klip en klaar uitgelegd wat er voor jou in zit wanneer je als geestelijk verzorger een tocht als de Camino wilt ondernemen. Daarvoor moet ook de geestelijk verzorger zelf op pad, om het zelf en 'nieuw-spontaan' te ervaren.

Claudia Hoecx is organisatiesocioloog, religiewetenschapper en PhD student aan de Radboud Universiteit.

Literatuur

Albers-van Erkelens, E. (2007). *Heilige kracht wordt door beweging losgemaakt: over pelgrimage, lopen en genezing*. Instituut voor Liturgiewetenschap, Rijksuniversiteit Groningen, en Liturgisch Instituut, Universiteit Tilburg.

Commissie Pelgrimage Nijmegen (2003). *Met andere ogen kijken*. Nijmegen: Commissie Pelgrimage Nijmegen.

Nomachi, K. (2005). *Pelgrimage: fascinerende fotoreportages*. Utrecht: Veltman uitgevers.

Nooteboom, C. (2013). *Saikogu, pelgrimage naar de 33 tempels bij Kyoto*. Antwerpen: Ludion.

Nouwen, H. (2004). *Pelgrimage: zoektocht naar een spirituele manier van leven*. Tiel: Lannoo.

Vidal, J.R. (1996). 'Pelgrimage in de christelijke traditie', *Concilium* 32/4, 32-44.

Websites

www.robdebest.nl/veranderen-de-camino-als-ervaarbare-metafoor/.

www.santiago.nl/mediatheek